

TITULNÝ LIST METODIKY - NOMEN OMEN – NÁZVOSLOVIE OBCÍ NA SLOVENSKU

<i>Tematický celok/ Téma/ aktivita</i>	<i>Ročník/Rozsah výučby</i>
Slovensko Sídla Nomen omen – názvoslovie obcí na Slovensku	8. ročník ZŠ/45 minút
<i>Žiakom nadobúdané vedomosti</i>	<i>Žiakom osvojované zručnosti a spôsobilosti</i>
<ul style="list-style-type: none"> Induktívnou metódou porozumieť dôležitému historicko-geografickému kontextu rozvoja sídel na území Slovenska. 	<ul style="list-style-type: none"> zaznamenávať výsledky práce s atlasom zdieľať a prezentovať výsledky pred spolužiakmi vyvodzovať zovšeobecnenia
<i>Požiadavky na vstupné vedomosti a zručnosti</i>	<i>Riešený didaktický problém</i>
<ul style="list-style-type: none"> Poznať a porozumieť poznatkom o obyvateľstve Slovenska a jeho aktivitách 	<ul style="list-style-type: none"> Metodika je koncipovaná ako motivácia k učivu o sídlach Slovenska. Žiakov má osloviť rôznorodosťou geografického názvoslovie obcí a miest. Žiaci si majú prostredníctvom metodiky osvojiť poznatok, že názvy rôznych geografických lokalít nie sú náhodné, pramenia z historického, geografického a politického vývoja územia štátu.
<i>Didaktické metódy a organizačné formy</i>	<i>Učebné pomôcky a didaktická technika</i>
<ul style="list-style-type: none"> Riadené, štruktúrované bádanie (buď samostatne alebo vo dvojiciach) 	<ul style="list-style-type: none"> Školský atlas alebo digitálny atlas (potom aj tablety s pripojením na internet)

NOMEN OMEN – NÁZVOSLOVIE OBCÍ NA SLOVENSKU

Úvod

Predložená metodika otvára učivo o sídlach Slovenska. Je určená pre základné školy a jej hlavným cieľom je motivovať žiakov k učivu o sídlach Slovenska zaujímavým historicko-geografickým kontextom pôvodu názvov našich miest a obcí. Metodika je založená na práci s atlasom v škole a Google Earth v domácej príprave.

PRIEBEH VÝUČBY

EVOKÁCIA (cca 5 min.):

Na začiatku vyučovacej hodiny učiteľ povie žiakom, že každý človek má meno a priezvisko ako identifikačné znaky odlišujúce ľudí navzájom. Rovnako svoj názov majú sídla, obce, mestá ako základné prvky sídelnej štruktúry akéhokoľvek štátu. Názvy obcí a miest sa historicky vyvíjali a podliehali politickým a administratívnym rozhodnutiam.

Otázka pre študentov: Čo znamená latinský výraz *Nomen Omen*? Tento výraz znamená „meno ako znamenie“, používa sa v prípade, keď názov miesta vyjadruje jeho charakteristickú vlastnosť. Na dnešnej hodine budeme bádať, na základe čoho boli pomenované obce a mestá na Slovensku.

Najprv sa pozrieme na bizarné názvy miest a obcí vo svete. Učiteľ požiada žiaka, aby na tabuľu napísal nasledujúci názov a ostatných žiakov vyzve, aby ho vyslovili.

Llanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndrobwlllantysiliogogoch

Žiakom prezradíme, že ide o **najdlhší názov mesta v Európe**, na ostrove Angelsey v Spojenom kráľovstve. V doslovnom preklade znamená „*Kostol svätej Márie v doline bielej liesky blízko divokého víru a kostol Tysilio vedľa červenej jaskyne*“.

Pokračujeme s bizarnými názvami ďalej. Na stránke www.geolounge.com/longest-shortest-geographical-names-world sú uvedené najkratšie (shortest) a najdlhšie (longest) názvy miest vo svete. **Najdlhším názvom mesta vo svete** je zo 163 písmen skladajúci sa názov mestskej časti mesta Bangkok v Thajsku. Možno ho preložiť ako „*Mesto anjelov, veľké mesto nesmrteľných, nádherné mesto deviatich divov, sídlo kráľa, mesto kráľovských palácov, domov prevtelených bohov, na príkaz Visvakarmana Indru*“.

*Krungthepmahanakhon Amonrattanakosin Mahinthalayutthaya Mahadilokphop
Noppharatchathaniburiom Udomratchaniwetmahasathan Amonphimanawatansathit
Sakkathattiyawitsanukamprasit*

Mesto s **najdlhším jednoslovným názvom na svete** nájdeme na Novom Zélande. Je maorského pôvodu a má 85 písmen. Možno ho preložiť ako „*vrchol, na ktorom Tamatea, muž s najväčšími kolenami, zdolal pohoria a plazil sa po zemi, hral na nosovej flaute jeho milovanej*“.

Taumatawhakatangihangakoauauotamateaturipukakapikimaungahoronukupokaiwhenua-kitanatahu

K mestám s najkratším názvom na svete patria hneď viaceré. Na svete je 26 miest, ktorých názov sa skladá z jediného písmena. Existuje sedem obcí v Dánsku, Švédsku a Nórsku v názvom „Å“, čo v škandinávskych jazykoch znamená rieka.

Obr. 1.: Mesto „Å“ v Nórsku

Zdroj: https://37tx5035jacw32yb7m4b6qev-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2014/07/%C3%85_Lofoten.png

UVEDOMENIE SI VÝZNAMU (cca 25 min.):

Podme späť na Slovensko. Na Slovensku sa názvy miest a obcí vyvíjali dlhodobo a sú zrkadlom minulosti. Učiteľ zadá úlohu žiakom s použitím atlasu Slovenska. Učiteľ vyzve žiakov, aby sa zamerali na názvy obcí a miest na Slovensku a povedali, podľa čoho (podľa akých všeobecných pojmov) sa pomenovávali obce na Slovensku? Žiaci, poznáte nejaký zaujímavý názov obce? Poznáte význam, pôvod tohto názvu?

Učiteľ zadá úlohu žiakom: Ku každej z nasledujúcich kategórií nájdite aspoň 5 reprezentatívnych príkladov obcí (miest). Do zošita uviesť názov obce (mesta), zaznačiť si, v ktorom okrese leží (cca 10 min):

- 1) obce s názvom súvisiacim so **zvieratami**
- 2) obce s názvom súvisiacim s **remeslom**

- 3) obce s názvom súvisiacim s **farbou**
- 4) obce obsahujúce v názve **deň v týždni**
- 5) obce s názvom obsahujúcim slovo **lehota**
- 6) obce s názvom súvisiacim s **banskými názvami**
- 7) obce obsahujúce **vlastné mená** (pozn. *priezviská*) v názve

Učiteľ spolu so žiakmi prejde jednotlivé kategórie, pri každej kategórii žiaci povedia príklady obcí, ktoré našli v atlasoch a učiteľ rozvíja žiacke rozmýšľanie ďalšími otázkami.

Názvy obcí ovplyvnili viaceré faktory. Prírodné, resp. fyzické (zakladanie osád pri rieke, špecifickom reliéfe, pri nerastných surovinách), spoločensko-politické (národnostná otázka, nemecké a maďarské obyvateľstvo, vznik Československa a i.), lingvistické ako vývin formálnej, jazykovej stránky názvu obce.

Vysvetlenie:

1. obce s názvom súvisiacim so zvieratami

Názvy obcí boli odvodené od hojného výskytu danej zveri alebo na základe ľudí, ktorí zver chovali. *Príklady: Lovce, Vlčany, Vranie, Medvedie, Svinia, Sliepkovce a ďalšie.*

2. obce s názvom súvisiacim s remeslom

Ľudia vo vidieckom prostredí sa okrem poľnohospodárstva venovali rôznym činnostiam, napr. výrobe domácich potrieb, spracovaniu a splavovaniu dreva, tkaniu látok a na základe toho vznikla skupina obcí. *Príklady: Hrnčiarska Ves, Kováčová, Mlynky, Píla a ďalšie.*

3. obce s názvom súvisiacim s farbou

Vysvetlenie nie je jednoznačné, možno sa domnievať, že názvy sú výrazom koloritu prostredia obce či osady. Obec Čierne bola pomenovaná podľa tmavého horstva, ktoré sa kedysi rozprestieralo na jej území aj podľa černoze v jej katastrálnom území (www.obeccierne.sk). Názov obce Zeleneč je odvodený od lúk, pasienok a záhrad (www.zelenec.sk). *Ďalšie príklady: Modra nad Cirochou, Modra, Červený Kameň, Červený Kláštor, Krajné Čierne a ďalšie.*

4. obce obsahujúce v názve deň v týždni

Ak je v názve obce deň v týždni, znamená to, že v daný deň sa tam konali v minulosti trhy. Logicky to teda nemohli byť piatok (ako pôstny deň) a nedeľa (keď sa chodievalo do kostola). *Príklady: Spišský Štvrtok, Rimavská Sobota, Streda nad Bodrogom, Sobotište a ďalšie.*

5. obce s názvom obsahujúcim slovo „lehota“

Slovo „lehota“ znamená splnenie vopred stanovených kritérií do určeného termínu. S týmto slovom sa spája veľký počet obcí na našom území (napr. Kráľova Lehota, Chudá Lehota). Zemepán či kráľ zverili určité územie ľuďom na istý čas, tí sa tam usadili a pomenovali to územie Lehotou, prípadne získali od panovníka na určitú dobu (t. j. lehotu) výnimku z platenia daní, či možnosť mať v prevádzke mlyn alebo krčmu (www.geni.sk). *Ďalšie príklady: Bartošova Lehôtka, Malá Lehota, Pavčina Lehota, Nová Lehota a ďalšie.*

EURÓPSKA ÚNIA
Európsky sociálny fond
Európsky fond regionálneho rozvoja

OPERAČNÝ PROGRAM
ĽUDSKÉ ZDROJE

6. obce s názvom súvisiacim s banskými názvami

Mnoho obcí a predovšetkým miest bolo zakladaných pri náleziskách nerastných surovín. Boli to významné lokality ťažby železa, zlata či striebra. Aj ťažba soli sa podpísala pod niektoré názvy obcí. V tejto kategórii nájdeme aj pomenovania „vyhne či hámre“. *Príklady: Banská Štiavnica, Banská Belá, Zlatá Idka, Zlatno. Sol', Slanec, Hodruša – Hámre, Vyhne a ďalšie.*

7. obce obsahujúce vlastné mená v názve

Obdobie po 2. svetovej vojne, formovanie nových spoločensko-politických pomerov na našom území, so sebou prinieslo aj jednorazové premenovanie viac ako 700 obcí v roku 1948. Stali sa nástrojom politiky. Mnohé obce s prevažne maďarským obyvateľstvom boli premenované, napr. Kolárovo (Guta), Hurbanovo (Stará Ďala), Štúrovo (Parkan), Šafárikovo – dnešná Tornaľa, Tešedíkovo (Pered), Jesenské (Feled) a ďalšie. Najviac premenovaných obcí bolo vo vtedajších okresoch južného Slovenska. V okrese Nitra sa viaceré obce s nemeckým obyvateľstvom premenovali po veľkomoravských kniežatách, napr. Svätoplukovo, Mojmírovce či Rastislavovce.

V prípade časovej rezervy možno žiakom povedať z nedávneho diania na Slovensku: v roku 2012 sa uskutočnilo referendum za obnovenie názvu Pered v obci Tešedíkovo. Referendum bolo platné, no k zmene názvu nedošlo, pretože zmenu musí schváliť vláda SR, ktorá tak dosiaľ neurobila. Od roku 1994 sa zákonom umožnilo obciam, kde menšina tvorí aspoň pätinu obyvateľov, používať dvojjazyčné názvy.

REFLEXIA (CCA 15 MIN.):

Učiteľom žiakom vysvetlí domácu úlohu. Domáca úloha:

1. žiakom, ktorých téma zaujala, odporúčam prečítať si na internete článok s názvom „V Krvavých Šenkoch žijú iba 2 ľudia. 40 názvov obcí, z ktorých naskakuje husia koža aj úsmev“ (13. 2. 2017) v Dobrých novinách. Dostupný na

<http://www.dobrenoviny.sk/c/93439/v-krvavych-senkoch-ziju-iba-2-ludia-40-nazvov-obci-z-ktorych-naskakuje-husia-koza-aj-usmev>

2. Viete, že sa Bratislava na krátky čas v 20. storočí volala Wilsonovo mesto alebo Gerlachovský štít sa volal Stalinov štít? Zistite o týchto skutočnostiach viac, je to zaujímavé.

Domáca úloha povinná:

3. Úlohou žiakov bude vybrať si jednu z kategórií názvov obcí a urobiť prehliadku 10 obcí spadajúcich do danej kategórie v Google Earth. Žiaci budú ústne komentovať vybranú kategóriu, jednotlivé obce, vyjadria sa k polohe obcí a pôvodu názvov obcí. Žiaci si môžu vymyslieť aj vlastnú kategóriu názvov obcí. Prehliadky budú žiaci prezentovať v čase opakovania učiva o obyvateľstve a sídlach Slovenska, takže na to budú mať viac času.

Poznámka autora metodiky:

Google Earth prehliadku (tour) budú vedieť učitelia aj žiaci vytvoriť na základe predošlých metodík.

POSTREHY A ZISTENIA Z VÝUČBY

Zhrnúť najdôležitejšie postrehy a zistenia z overovania metodiky.

ALTERNATÍVY METODIKY

NEPOVINNÉ POLE. Ak si to situácia vyžaduje, uviesť aj alternatívne postupy. Prispôsobenie metodiky pre SOŠ.